

Førstelektor Halldis Breidlid skriver om hvordan kulturarv og verdier forstås og framstilles i skolens sentrale styringsdokumenter.

Av Kari Aamli, HiOA mars 2017

Førstelektor Halldis Breidlid ønsker å problematisere begreper knyttet til verdier og tradisjoner og skape bevisstgjøring om begreperes mangetydelighet. Foto: Kari Aamli

I den nye boka *Grunnleggende felles verdier? Menneskerettigheter og religionspluralisme i skolen* spør hun blant annet om hvem som inkluderes i og hvem som ekskluderes fra det nasjonale fellesskapet. Sammen med medforfatterne drøfter hun om skolen realiserer sitt formål i en religionspluralistisk virkelighet der økende religionsmangfold og økende verdipluralisme reiser nye spørsmål og gir nye utfordringer.

Breidlid har skrevet de tre første kapitlene i boka.

– Først og fremst ønsker jeg å problematisere sentrale begreper knyttet til verdier og tradisjoner, slik disse kommer til uttrykk i Formålsparagrafen og i Generell del av læreplanen, sier Breidlid. – Det er viktig å skape bevisstgjøring om begreperes mangetydelighet og om risikoen ved å bruke begreper som oppfattes normativt, uten at de egentlig er definert. Samtidig er det viktig å reflektere over hvordan styringsdokumentene er blitt til i ulike, men bestemte historiske og ideologiske kontekster. Dette har vært styrende for blant annet valg av kjernebegreper i de aktuelle dokumentene.

– Noe av det problematiske i denne verdidiskursen ligger i oppfatningen av forholdet mellom tradisjoner og verdier. I Generell del som er fra 1993, men som gjelder inntil ny Generell del trår i kraft, men også i Formålsparagrafen, forutsettes det at verdier avledes av tradisjoner, som om bestemte tradisjoner – og religioner - står for klart definerte verdier.

Breidlid viser til at Formålsparagrafen starter med å fastsette at skolen skal bygge på «grunnleggjande verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving» osv., «verdier som óg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.»

– Sammenlignet med Generell del, er Formålsparagrafen noe åpnere, siden det sies at de nevnte verdiene også kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn, sier Breidlid. – Men dersom det er viktig å løfte fram bestemte verdier, hvorfor kunne man ikke da like gjerne ha startet med disse?

Breidlid påpeker at dette har skjedd i Sør-Afrika etter apartheid. Policymakerne tok da utgangspunkt i de konstitusjonelle verdiene for det nye Sør-Afrika, slik som demokrati, sosial rettferdighet, anti-rasisme og anti-sexisme, ansvarlighet, rettssikkerhet, respekt og forsoning.

– Disse og andre konstitusjonelle verdier skulle være førende også for skolens virksomhet, uten at det ble fastslått at disse verdiene primært var forankret i den ene eller andre tradisjon. Noe slikt ville virket splittende på et land som søkte en ny forenet identitet. Tilsvarende prøvde Bostadutvalget på i forkant av ny formålsparagraf i 2008, men dette ble nedstemt av Stortinget, som mente at verdiene måtte ta tydelig utgangspunkt i kristen og humanistisk tradisjon.

– Hva er problemet med å henvise til kristne og humanistiske verdier?

- Dersom man dekonstruerer begrepene «kristen» og «humanistisk» og ser hvordan de brukes og forstås i samfunnsdebatten, blir det tydelig at det er problematisk å anvende slike begreper i styringsdokumentene som om disse skulle være entydige størrelser, sier Breidlid.

– Når det gjelder det humanistiske slagordet «mennesket i sentrum», er dette svært tvetydig. Sikter «mennesket i sentrum» til «menneskelivets ukrenkelighet og iboende verdighet» eller sikter det til «menneskets livskvalitet»? Svaret på dette gir ulike føringer for etiske spørsmål som abort og eutanasi.

Og hun fortsetter: Tilsvarende kan også sies om forståelsen og bruken av begrepet «kristen»: Politikere og samfunnsdebattanter fra ulike fløyer påberoper seg til tider «kristne verdier» og «den kristne arv».

– Dette kommer blant annet til uttrykk i den hjemlige debatten om flyktningkrisen og asylsøkere. Her er det tydelig at svært forskjellige verdier forbindes med begrepet «kristen». Her er kristne høyrepopulister og KrF'ere ofte på kollisjonskurs. Ikke sjelden brukes «kristen tradisjon» og «kristne verdier» som honnørord for å legitimere politiske ståsteder.

– Det er derfor betimelig å spørre kritisk om «kristen» og «humanistisk» er begreper som er tydelige nok til å anvende i styringsdokumentene. Når ikke verdiene konkretiseres, blir de uklare, sier Breidlid.

– Både for lærerstudenter og andre er det viktig med kritisk lesning, slik at man kan dekonstruere og avdekke ulike diskurser i dokumentene.

Breidlid spør også: er «kristen og humanistisk arv og tradisjon» og «kristne og humanistiske verdier» en og samme tradisjon og ett og samme verdsett? Styringsdokumentene kan oppfattes slik. Og videre: er «den kristne arv» et entydig begrep? Hva er det som utgjør en religion eller en religiøs arv? Er det bare ideologien og de positive verdiene? Eller skal mindre positive ting som har skjedd gjennom historien også regnes inn?

– Det er viktig at enhver religion – kristendom og andre – tar interne oppgjør med feilgrep som har skjedd i historien. Slik for eksempel Den norske kirke nylig har gjort i forbindelse med Reformasjonjubileet ved å ta avstand fra Luthers anti-jødiske uttalelser.

– En annen ting er at kulturarvdiskursen i styringsdokumentene opprettholder eller forsterker et skille mellom hvem som er innenfor og hvem som er utenfor det norske «vi». Når kristendom, kristne verdier, humanisme og humanistiske verdier veves tett sammen med forestillingen om norsk kultur og norskhet, vil dette ekskludere mange ikke-etniske nordmenn fra det norske «vi», sier Breidlid.

– Det blir spennende å se hvordan den nye generelle delen som nå sendes ut på høring blir seende ut. Den skal selvsagt fortsatt forholde seg til formålsparagrafen og derfor ta utgangspunkt i grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon. I Meld St. 28 (2015-2016), er det tydelig at man har kombinert dette med et forsøk på å løfte fram verdiene aller først. De omtales som «felles verdier» eller «grunnleggende felles verdier», og neste spørsmål blir jo da hvordan - og om - disse fellesverdiene skal begrunnes, sier Breidlid.

Geir Winje (red.), Haldis Breidlid, Lena Lybæk og Ådne Valen-Sendstad: *Grunnleggende felles verdier? – Menneskerettigheter og religionspluralisme i skolen*, Cappelen Damm, 2017